

AI-06: Werken met kankerverwekkende stoffen en processen en mutagene stoffen

Auteur: J.F. Zawierko / NMA
5e editie, 2011
© Sdu

2.1: Regelgeving werken met kankerverwekkende stoffen en processen en mutagene stoffen

1 januari 2007 trad een nieuw Arbobesluit in werking. Het nieuwe Arbobesluit legt een grotere verantwoordelijkheid voor veilig werken met gevaarlijke stoffen bij zowel werkgever als werknemer; de overheid stelt voornamelijk doelen op voor de veiligheid en gezondheid op de werkplek. Bedrijven hebben nu een grote mate van vrijheid in de keuze van middelen om die overheidsdoelen te bereiken. Op die manier kan doeltreffender geanticipeerd worden op de bedrijfsspecifieke omstandigheden.

Om deze doelstelling te bereiken, gelden meerdere, strenge regels bij het werken met kankerverwekkende stoffen. Dit Arbo-Informatieblad gaat in op de maatregelen die de werkgever (en werknemer) in acht zullen moeten nemen bij het werken met kankerverwekkende en mutagene stoffen, alsmede bij processen waar kankerverwekkende stoffen kunnen vrijkomen. Belangrijke onderwerpen zijn onder meer:

1. vervanging van kankerverwekkende en mutagene stoffen ([zie hoofdstuk 4](#));
2. registratie van kankerverwekkende en mutagene stoffen ([zie hoofdstuk 3](#));
3. voorlichting en instructie ([zie hoofdstuk 12](#));
4. medisch onderzoek ([zie hoofdstuk 11](#));

5. jongeren en zwangere werknemers ([zie hoofdstuk 14](#));
6. calamiteitenplan vooraf opstellen ([zie hoofdstuk 9](#)).

Eén middel om een gezonde werkplek te realiseren is het bewaken van een veilige grenswaarde voor blootstelling aan gevaarlijke stoffen. In het nieuwe stelsel worden werkgevers/werknemers verantwoordelijk voor het kiezen van een private grenswaarde. De overheid stelt nog maar voor een zeer beperkt aantal stoffen een wettelijke grenswaarde op, de publieke grenswaarde. Dit geldt onder andere voor kankerverwekkende en mutagene stoffen zonder veilige drempelwaarde. Met de invoering van private en publieke grenswaarden zijn de MAC-waarden vervallen. Voor kankerverwekkende en mutagene stoffen gelden in het algemeen de regels die voor gevaarlijke stoffen gelden. Voor een aantal situaties zijn er echter aanvullende regels. Die hebben betrekking op het specifieke risico dat verbonden is aan het werken met en de opslag en het vervoer van kankerverwekkende en mutagene stoffen. In afdeling 2 van het Arbobesluit zijn deze opgenomen.

Omdat het werken met kankerverwekkende en mutagene stoffen specifieke extra gezondheidsrisico's kan opleveren, is het allereerste actiepoint om na te gaan of deze stof wellicht vervangen kan worden door een niet-kankerverwekkende of niet-mutagene stof. Wanneer dat aantoonbaar niet mogelijk blijkt en het gebruik van de kankerverwekkende of mutagene stof noodzakelijk is, dan moet het werken ermee zo geschieden, dat geen gezondheidsschade ontstaat. Niet direct en niet op termijn, ook niet wanneer de werkzaamheden al lang geleden zijn gestaakt.

4.1: Algemeen

De werkgever is verplicht zijn werknemers tegen blootstelling aan kankerverwekkende en mutagene stoffen te beschermen. Het Arbobesluit geeft aan dat die technische en organisatorische maatregelen getroffen moeten worden die gericht zijn op het voorkomen van blootstelling (voor zover dit technisch uitvoerbaar is). Het probleem aanpakken bij de bron dus. De meest effectieve toepassing van dit principe is het vervangen van de kankerverwekkende of mutagene stof of het kankerverwekkend proces door een stof of proces met minder gevaarlijke eigenschappen voor de gezondheid en veiligheid van de werknemers. Ook wanneer er geen of weinig blootstelling valt te voorzien, is het verplicht om kankerverwekkende en mutagene stoffen te vervangen, uiteraard voor zover dit 'technisch uitvoerbaar' is.

Is vervanging niet mogelijk, dan moeten die maatregelen getroffen worden waarbij een eventuele blootstelling zo laag mogelijk is. In [hoofdstuk 6](#) (Maatregelen ter beheersing van de blootstelling) wordt dit nader besproken. Onder 'technisch uitvoerbaar' wordt in dit verband verstaan: het inzetten van de best beschikbare technieken, dat wil zeggen het toepassen van die bestaande technieken die in de betrokken situatie tot een betere bescherming van de werknemers leiden.

Let op:

De werkgever is van deze stap alleen dan vrijgesteld wanneer aantoonbaar is dat de inzet zou leiden tot minder goede producten of diensten.

4.2: Vermijden van de blootstelling door verplichte vervanging

Het gebruik van kankerverwekkende en mutagene stoffen en processen waarbij kankerverwekkende stoffen kunnen vrijkomen, moet zo veel mogelijk vermeden worden.

Het proces of de werkwijze moet daartoe beoordeeld en waar mogelijk zodanig vervangen of aangepast worden, dat de nieuwe situatie aantoonbaar tot een meer gezonde en veilige situatie leidt. Deze vervangingsverplichting geldt ongeacht de mate van blootstelling aan de betreffende stof bij de werkzaamheden.

Alleen wanneer vervanging (of aanpassing) technisch niet uitvoerbaar is, wordt het gebruik van deze stoffen toegestaan.

Bij gebruik van een kankerverwekkende of mutagene stof of een proces waarbij kankerverwekkende stoffen kunnen vrijkomen, moet de werkgever dus duidelijk kunnen maken waarom vervanging van de stof niet heeft plaatsgevonden.

Omdat de praktijk uitwijst dat veel stoffen te vervangen zijn, levert onderzoek hiernaar vaak goede resultaten op. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de kankerverwekkende stof 2-acetylaminofluoreen in veel processen vervangen kan worden door de chemisch verwante stof 4-acetylaminofluoreen, die niet kankerverwekkend is. Andere voorbeelden zijn het vervangen van benzeen als oplosmiddel door toluen, het vervangen van benzine of diesel als brandstof door elektriciteit en de vervanging van een kwartshoudend slijpmiddel door een kwartsvrij product op basis van gebrande porseleinaarde. Niet zelden blijkt onderzoek naar een vervangende stof een investering te zijn die zich op termijn door de marktwerking terugverdient.

Er zijn echter situaties denkbaar waarbij vervanging niet goed mogelijk is, bijvoorbeeld:

1. bij kankerverwekkende stoffen die geproduceerd worden om als medicijn bij kankertherapie te gebruiken, de zogenoemde cytostatica;
2. wanneer een bepaald productieproces niet zonder de betreffende kankerverwekkende of mutagene stof een gelijkwaardig eindproduct kan opleveren, bijvoorbeeld de toepassing van cadmium in bepaalde producten, de aanwezigheid van benzeen in benzine, het lassen van roestvrij staal waarbij chroomdampen kunnen vrijkomen;
3. bij onderzoek in laboratoria is het gebruik van kankerverwekkende of mutagene stoffen soms onvermijdelijk, bijvoorbeeld wanneer het als een teststof of standaard wordt gebruikt.

In verschillende bedrijfstakken zijn afspraken gemaakt over vervanging van kankerverwekkende stoffen. De Arbeidsinspectie zal in haar handhavingsbeleid deze vervangingsmogelijkheden beschouwen als de stand van de techniek voor wat in een

bepaalde bedrijfstak aan vervanging technisch mogelijk is.
Raadpleeg daarom de brancheorganisatie voor concrete informatie.

Let op:

Op grond van specifieke regelgeving is het gebruik van een aantal kankerverwekkende stoffen verboden of beperkt. Zie hiervoor [hoofdstuk 13](#).

Samenvatting

In dit hoofdstuk wordt de meest effectieve maatregel belicht die getroffen kan worden om blootstelling aan kankerverwekkende stoffen te voorkomen, namelijk door deze stoffen te vervangen door niet-kankerverwekkende stoffen. Indien dit technisch mogelijk is, is vervanging verplicht. In verscheidene bedrijfstakken zijn daarom afspraken over vervanging van kankerverwekkende stoffen gemaakt met de overheid. Alleen wanneer aangetoond kan worden dat vervanging technisch niet mogelijk is, wordt het gebruik van kankerverwekkende stoffen door de Arbeidsinspectie getolereerd.

Uiteraard wordt er dan streng op toegezien dat dit gebruik geschiedt in overeenstemming met de regelgeving van het Arbobesluit.